

Asia: VN/19841/2024

Ulosottolaitoksen toimipaikkaverkostoa koskeva lausuntopyyntö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunnonantajat:

Kihlakunnanvouti Olli Tala, Ulosottolaitos, Porvoon toimipaikka

Kihlakunnanvouti Sofia Paajanen, Ulosottolaitos, Kotkan toimipaikka

Ulosottolaitoksen virkamiehinä ja kansalaisina jaamme oikeusministeriön ja Ulosottolaitoksen johdon huolen valtion huonosta taloustilanteesta. Hyväksymme sen realiteetin, valtiontaloutta joudutaan sopeuttamaan kautta linjan ja tämä näkyy osaltaan myös Ulosottolaitoksen toimintamenoissa. Ulosottolaitoksen johdon laatimassa toimipaikkaverkoston kehittämissuunnitelmassa on kuitenkin merkittäviä ongelmia ja riskitekijöitä. Pyydämme kohteliaimmin, että ministeriö kiinnittäisi tällaisiin ongelmiin huomiota asian jatkovalmistelussa ja lausumme seuraavaa:

1. Toimipaikkaesitys koskee erityisesti laajaa täytäntöönpanoa – mitä laaja täytäntöönpano tekee?

Ulosoton täytäntöönpanotehtävät on nykyisin jaettu kolmeen täytäntöönpanon lajiin:

- Laajaan täytäntöönpanoon, jossa hoidetaan kaikenlaisia täytäntöönpanotehtäviä
- Perustäytäntöönpanoon, jossa hoidetaan yksinkertaisia asioita ilman tarvetta tavata fyysisesti ulosoton asianosaisia

- Erityistäytäntöönpanoon, jossa hoidetaan erityisen vaativia ja aikaa vieviä tapauksia sekä pakotteiden täytäntöönpanoa

Ehdotettu toimipaikkaverkoston uudistus koskisi nimenomaan laajan täytäntöönpanon henkilöstöä sekä toimipaikassa sijoitettuna olevaa Yhteiset palvelut

-toimintayksikön kansliahenkilökuntaa. Ehdotetut toimipaikkojen lakkauttamiset eivät koske niitä toimipaikkoja, joissa toimitetaan perustäytäntöönpanoa tai erityistäytäntöönpanoa. Täytäntöönpanotehtävien kannalta suorat vaikutukset kohdistuvat nimenomaan laajaan täytäntöönpanoon. Tästä syystä lienee tarpeen hieman avata sitä, miten laaja täytäntöönpano toimii.

Laajassa täytäntöönpanossa hoidetaan kaikenlaisia ulosottokaassa säädettyjä täytäntöönpanotehtäviä. Siitä lähtien, kun perustäytäntöönpano eriytettiin omaksi täytäntöönpanolajikseen 1.12.2020 alkaen, laajan täytäntöönpanon kihlakunnanvoutien ja ulosottoylitarkastajien arkisissa työtehtävissä ovat korostuneet mm. ulosmitatun omaisuuden realisoinnit, osamaksutilitykset ja turvaamistoimetkin. Laajan täytäntöönpanon ulosottoylitarkastajan tehtäviin sisältyy siten aikaisempaa enemmän asiakkaiden tapaamista edellyttäviä tehtäviä. Toimipaikan tarpeellisuutta ei tästä syystä tulisi mitata pelkästään ulosoton asiakkaiden asiointimahdollisuuksilla vaan sen lisäksi ulosottoviranomaisen tarpeella tavoittaa asiakkaansa. Tähän nähden laajan täytäntöönpanon toimintayksiköiden sijoittamiseen voidaan hakea johtoa muualta julkishallinnosta esim. poliisin, sosiaalitoimen tai vaikkapa käräjäoikeuksien haastemiesten sijoittelusta.

2. Taloudellisten kokonaisvaikutusten arviointi on puutteellinen

Yhdymme Ulosottomiehet ry:n lausuntoon 2.10.2024 ja kiinnitämme huomiota siihen, että ulosottoviranomaisten työpanos paitsi aiheuttaa valtiolle kustannuksia myös tuottaa valtiolle ja muualle julkishallintoon tulovirtaa perittyjen julkisten saatavien muodossa. Toimipaikkauudistuksen keskeisenä vaikuttimena on ollut julkisen talouden huono tilanne ja säästötavoitteet. Tähän nähden pidämme esityksen puutteena sitä, että siinä on laskettu ulosottoylitarkastajan työpanokselle laskennallinen lisäkustannus lisääntyvän matkustamisen johdosta, mutta on jätetty täysin huomiotta työpanoksen kautta syntyvä tulovirta julkiseen talouteen. Esityksen vaikutusten arviointi on tältä osin hyvin puutteellinen. Toivomme, että ministeriöllä olisi mahdollisuus ja kyvykkyyttä arvioida esityksen taloudellisia vaikutuksia laajemmin. Lisäksi kiinnitämme huomiota siihen, että Ulosottolaitoksen perustehtävänä on toki oikeusturvan toteuttaminen velvoitteiden täytäntöönpanon muodossa. Oikeusturvaa ei voi saada ilman kustannuksia, vaikka kustannustehokkuuteen pyritäänkin.

3. Vaihtoehtoisia lähestymistapoja sopeuttamistavoitteiden saavuttamiseksi

Tarkoituksemme ei ole vastustaa sopeutusta ja uudistuksia. Tahtotilamme kuitenkin on, että sopeuttamistoimet aidosti parantavat julkista taloutta, ne eivät heikennä ulosottotyön laatua ja ne olisi henkilöstön mahdollista kokea tasapuolisiksi ja näin uudistuksiin olisi helpompi sitoutua. Esitämme seuraavia sopeuttamistoimia, osin Ulosottolaitoksen esityksen mukaisesti, osin niiden sijasta. Osa ehdotuksista kaipaa luonnollisesti jatkovalmistelua. Lisäksi meillä ei ole ollut käytössä kaikkea sitä tietoa, jota olemme Ulosottolaitoksen keskushallinnolta pyytäneet. Ulosottolaitoksen keskushallinto ei esimerkiksi - yllättäen - luovuttanut tietoja kaikkien toimipaikkojen vuokrien määristä liikesalaisuuteen vedoten.

3.1 Ne toimipaikat, joissa on vähemmän henkilöstöä kuin yksi täytäntöönpano-osasto, lakkautetaan osin taloudellisista, osin toiminnallisista syistä. Täytäntöönpano-osastoon kuuluu kihlakunnanvoudin lisäksi noin 5-7 ulosottoylitarkastajaa. Vähintään yhden täytäntöönpano-osaston toimipaikat säilytetään. Yksittäisessä tapauksessa (esim. Lapissa) voidaan harkita verraten edullisen toimipaikan ja -tilan säilyttämistä toistaiseksi.

3.2 Oikeusministeriön toimipaikka-asetuksessa tulisi säätää Ulosottolaitoksen toimintayksiköiden sijoittelun lisäksi myös Ulosottolaitoksen keskushallinnon toimipaikoista tai toimipaikasta. Ulosottolaitoksen keskushallinnon toimipaikat tulisi yhdistää samalla paikkakunnalla sijaitsevien Ulosottolaitoksen toimipaikkojen kanssa. Periaatteena olisi, että Ulosottolaitoksella voi olla samalla paikkakunnalla vuokrattuna vain yksi toimitila (toimisto). Olemme kaikki saman viraston palveluksessa, eri tehtävissä. Eri toimintayksiköillä ja keskushallinnolla voi olla erillisiä käytäviä samoissa tiloissa ja kulkuoikeuksia näihin tiloihin voidaan rajata henkilöstön työtehtävien mukaisesti. Oikeusministeriö on näyttänyt tässä asiassa itse hyvää esimerkkiä, supistanut omia toimitilojaan ja muuttanut samoihin toimitiloihin opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Tältäkin osin toimipaikkojen muutokset tulisi toteuttaa – ja ne ovat toteutettavissa – noudattaen hyvää henkilöstöpolitiikkaa ja välttämällä henkilöstön pakkosiirtoja paikkakunnalta toiselle.

3.3 Kaikkien jäljelle jäävien toimipaikkojen vuokrattujen tilojen koko sopeutetaan todellisen tarpeen ja käyttöasteen mukaan. Näkemyksemme mukaan tällainen esiselvitys työpisteiden tosiasiallisesta käyttöasteesta ja työpisteiden lukumäärän tarpeesta olisi tullut tehdä jo ennen toimipaikkaesityksen luovuttamista ministeriölle. Säännöllistä etätyötä tehdään laajalti myös laajassa täytäntöönpanossa ja asiakastapaamiset ja kenttätyöt keskittyvät tyypillisesti juuri näihin lähityöpäiviin. Arviomme mukaan useilla toimipaikoilla olisi mahdollisuutta supistaa vuokrattujen toimitilojen kokoa. Esimerkiksi Helsingin toimipaikan työpisteistä on päivittäin käytössä selvästi alle puolet. Toimipaikan vuokramenot ovat noin 1,2 miljoonaa euroa vuodessa. Vaikka Ulosottolaitoksen Pasilan toimitilojen vuokramenot eivät ole mahdollisimman suuret, tuntuu hieman hullunkuriselta (tahatonta komiikka?), että tällaisissa olosuhteissa ehdotetaan säilytettäväksi kaksi erillistä toimituskokonaisuutta, jotka sijaitsevat kävelymatkan päässä toisistaan.

Porvoon toimipaikan osalta olemme epävirallisesti tiedustelleet paikalliselta toimitilavuokraamisen markkinajohtajalta (kiinteistöväilyliike), missä suuruusluokassa toimitilojen vuokrataso tällä hetkellä on. Saamamme arvion mukaan toimitilojen yleinen vuokrataso esimerkkipaikkakunnalla on n. 8-12 euroa neliömetriltä. Arviomme on, että myös Porvoon toimipaikan tilakustannuksista on mahdollista säästää sopeuttamalla vuokratilat todellisen tarpeen mukaan ja tarvittaessa kilpailuttamalla toimitilat uudelleen. Edellä mainitut paikkakunnat (Helsinki, Porvoo) esitetään tässä vain esimerkin omaisesti havainnollistaen yleisempää näkökulmaa. Yleisesti on tiedossa, että toimitilamarkkinoilla on tällä hetkellä ns. vuokralaisen markkinat mm. lisääntyneen etätyön johdosta. On pelkästään järkevää ja vastuullista sopeuttaa Ulosottolaitoksen maksulliset vuokratilat todellinen tarve ja markkinatilanne huomioiden.

Kokoustilojen yms. osalta olisi järkevää lisäksi tehostaa yhteisten tilojen käyttöä. Jos samassa tilassa on esim. muita oikeushallinnon toimijoita, voitaisiin nykyistä enemmän käyttää samoja kokoontumistiloja (istuntosalit, neuvotteluhuoneet) muiden toimitilanaapurien kanssa silloin, kun Ulosottolaitos tällaisia tiloja tarvitsee esim. koulutukseen. Näin saataisiin tilat tehokkaampaan käyttöön ja käyttäjät voisivat jakaa tällaisten tilojen kustannuksia.

3.4 Täytäntöönpanokulut tulisi ulosottokaaren 9 luvun mukaisesti jättää pääsääntöisesti asianosaisten maksettavaksi. Tämä näkökohta tulisi ulottaa koskemaan myös ulosmitatun omaisuuden säilyttämistä. Tällä hetkellä ulosmitatun irtaimen omaisuuden säilyttäminen ja sen taloudellinen rasitus kohdistuu asianosaisiin ja valtioon epäyhtenäisellä tavalla. Tiedossamme on kolmenlaista käytäntöä:

a) Osassa toimipaikoista on pysyvästi vuokrattu varastotila ulosmitatulle irtaimelle (esim. ajoneuvot). Tällaisen varastotilan vuokratulot menevät Ulosottolaitoksen määrärajoista ja säilytyskustannukset jäävät siten valtion vahingoksi.

b) Osassa Ulosottolaitoksen toimipaikoista ulkopuolinen realisointiyritys huolehtii myyntikohteen kuljetuksesta ja säilytyksestä ja näistä toimista laskutettavat kulut otetaan kauppahinnasta päältä päin täytäntöönpanokuluina. Säilytyskulut jäävät asianosaisten kannettavaksi.

c) Kolmas käytäntö on sellainen, että ulosottomiehen haltuun otetulle omaisuudelle vuokrataan tapauskohtaisesti säilytystila vuokratilan tarjoajalta. Säilytyskustannukset otetaan kauppahinnasta päältä päin täytäntöönpanokuluna. Säilytyskulut jäävät asianosaisten kannettavaksi.

Tältä osin käytäntö on siis ulosoton asianosaisten kannalta epäyhtenäinen ja valtiontalouden kannalta osin epäsuotuisa. Ulosottolaitoksessa ja ehkä myös oikeusministeriössä tulosohjauksen keinoin tulisi harkita sellaisen linjauksen tekemistä, että ulosmitatun omaisuuden säilytyskuluja ei joitakin poikkeustilanteita lukuun ottamatta jätettäisi valtion kustannettavaksi myöskään ensiksi

mainitussa toimintatavassa. Jos ulosmitattua omaisuutta (esim. ajoneuvoa) säilytetään Ulosottolaitoksen pysyvästi vuokraamissa säilytystiloissa, tulisi omaisuuden säilytyskulut periä kauppahinnasta täytäntöönpanokuluina jyvittämällä vuokratulot laskennallisesti myyntikohteille.

Korostamme kuitenkin, että ulosottomiehen haltuun otetun omaisuuden säilytys tulee aina olla ennalta järjestetty ja suunniteltu siten, että täytäntöönpanotilanteessa asiasta ei tule ongelmia. Ulosmitatun irtaimen säilytystila on ulosottoviranomaiselle kuin putkatilat poliisille: ne on oltava järjestettynä asianmukaisesti, tavalla tai toisella.

3.5 Valtion perimiin ulosottomaksuihin voitaisiin tehdä kustannuskehitystä vastaava kohtuullinen korotus. Ulosoton taulukkomaksuja on tarkistettu viimeksi vuonna 2009 ja esimerkiksi täytäntöönpano- ja myyntimaksuja vuonna 2013. Lisäksi arvioisimme uudelleen esim. turvaamistoimen käsittelymaksua, joka voisi olla porrastettu vaikkapa rahamääräisen intressin mukaan. Korottaisimme myös asunto-osakkeen myyntimaksun (nyt 450 euroa) samalle tasolle kuin kiinteistön myyntimaksun (nyt 1100 euroa). Asunto-osaketta myytäessä joudutaan usein selvittämään paitsi yhtiön tilanne myös yhtiön omistaman kiinteistön tilanne ja vaateita. Tähän nähden asunto-osakkeen selvästi kiinteistöä alempi myyntimaksu ei ole nykyisellään perusteltu. Mahdollisuus ulosottomaksun tapauskohtaiseen (poikkeukselliseen) kohtuullistamiseen tulisi kuitenkin säilyttää.

4. Turvallisuusnäkökohta ja pakotteet

Tiedostamme hyvin, että Ulosottolaitoksen perustehtävänä on ulosottooperusteiden kuten tuomioiden sekä suoraan täytäntöönpanokelpoiseksi säädettyjen velvoitteiden (esim. verojen) täytäntöönpano. Rohkenemme kuitenkin ottaa esille yhteiskunnan kokonaisetua ja kriisinkestävyyttä (resilienssi) koskevan näkökohdan toivoen, että ministeriöllä ja sen päällikkönä toimivalla oikeusministerillä olisi mahdollisuus arvioida asiaa laajemmin. Kotkan ja Porvoon toimipaikoissa on molemmissa ominaispiirteinä kiinteistöihin kohdistuvien ulosmittausten ja myyntien suuri määrä. Sekä voudit että ulosottoylitarkastajat oppivat työssään hyvin tuntemaan alueen ja sen kiinteistöt, osin myös kiinteistöjen asukkaat. Ottaen huomioon levoton maailmantilanne ja valtakunnan kokonaisturvallisuus, olisi tarkoituksenmukaista, että erityisesti itärajan läheisyyteen ja valtakunnan merirajan tuntumaan on sijoitettuna viranomaisia, jotka työnsä puolesta ovat perehtyneitä alueen kiinteistöihin ja niiden asukkaisiin. Tämä näkökohta puoltaisi erityisesti Kotkan ja Porvoon toimipaikkojen säilyttämistä. Asiasta voi pyytää tarvittaessa erillisen arvion esim. puolustushallinnolta.

Pakotteiden täytäntöönpanosta vastaa erityistäytäntöönpano varsin itsenäisesti ja menestyksellä. Kokemuksemme mukaan erityistäytäntöönpano on kuitenkin aika ajoitin tukeutunut paikallisiin Ulosottolaitoksen laajan täytäntöönpanon toimipaikkoihin yksittäisissä täytäntöönpanotehtävissään. Paikallinen laajan täytäntöönpanon ulosottoylitarkastaja on esim. voinut käydä nopeallakin

aikataululla varmistamassa, ettei pakotteiden vuoksi ”jäädetyt” omaisuus ole siirtymässä ilman lupaa sijaintipaikaltaan. Toimipaikkojen säilyttäminen esim. keskeisillä satamapaikkakunnilla turvaisi paremmin myös pakotteiden täytäntöönpanoa.

5. Johtopäätökset

Edellä mainittujen näkökohtien vuoksi, esitämme, että Ulosottolaitoksen esitystä ei hyväksyttäisi sellaisenaan ulosoton toimipaikka-asetuksen perusteeksi. Asiaa tulisi arvioida uudelleen ja vaikutusarviointi tulisi suorittaa asianmukaisesti kokonaistaloudellisuus ja oikeusturva huomioiden. Pienten toimipaikkojen lakkauttaminen ja toimitilojen sopeuttaminen tai hallittu kilpailuttaminen sekä ulosottomaksujen tarkistaminen lienevät nopeimpia sopeutuskeinoja ja niistä voisi aloittaa.

Tala Olli
Ulosottolaitos